

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ В ГАЛУЗІ РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ ТЕХНОГЕННОГО ТА ПРИРОДНОГО ХАРАКТЕРУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

© Андрієнко М.В., 2008

Розкрито характерні ознаки та особливості міжнародного співробітництва України в галузі реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру на прикінці XX – початку XXI ст.

Opening the main factors, what influences on complete of Ukrainian army by military men of professional service.

Безпека людини, її життя і здоров'я Конституцією України визнані найвищою соціальною цінністю. Кожен громадянин України має конституційне право на безпечне для життя і здоров'я довкілля. Ці невід'ємні конституційні права і свободи людини та суспільства загалом є об'єктами національної безпеки України.

Глобальний розвиток людської цивілізації, крім позитивних надбань, породив численні загрози життєво важливим інтересам людини і громадянина, суспільства і держави. Значне місце серед цих загроз посідають небезпеки техногенно-природної сфери.

Потужний промисловий розвиток, характерний для багатьох країн світу у XX ст., призвів до значних антропогенних порушень і техногенної перевантаженості територій, і, як наслідок, до зростання ризиків виникнення надзвичайних ситуацій різного характеру.

Тривалий розвиток промисловості призвів до накопичення значних обсягів токсичних і екологічно небезпечних відходів. Комплекси з утилізації цих відходів часто характеризуються як застарілі та недостатньо ефективні. Економічні проблеми призвели до критичного стану основних виробничих фондів у провідних галузях промисловості, агропромислового комплексу, системах життєзабезпечення. Серед найбільш небезпечних наслідків особливо гострою є проблема підтримання в належному технічному стані ядерних об'єктів.

Курс України на побудову демократичного, відкритого суспільства сприяв поширенню негативних чинників глобальних транснаціональних процесів. До них потрібно віднести насамперед спроби ввезення в Україну екологічно небезпечних технологій, речовин, матеріалів і трансгенних рослин, збудників хвороб, небезпечних для людей, тварин, рослин і організмів, поширення міжнародного тероризму і загрозу використання з терористичною метою небезпечних об'єктів на території України, збільшену можливість незаконного ввезення в нашу країну зброї, боєприпасів, вибухових речовин і засобів масового ураження, радіоактивних і наркотичних матеріалів тощо.

Загрози техногенно-природної сфери посилюються взаємовпливом інших загроз національній безпеці України, зокрема демографічною кризою, істотним скороченням внутрішнього валового продукту, зниженням інвестиційної та інноваційної активності і науково-технічного та технологічного потенціалу, скороченням досліджень на стратегічно важливих напрямках інноваційного розвитку, недостатніми темпами подолання структурної деформації в економіці.

Характер і масштаб природно-техногенних загроз національній безпеці України показує, що її рівень не може бути достатнім, якщо не буде вирішене завдання захисту населення, об'єктів економіки, національного надбання від надзвичайних ситуацій техногенного, природного або іншого характеру. Розуміння цього факту обумовлює вжиття з боку держави адекватних заходів, суть яких полягає у створенні цілісної системи захисту населення і території від надзвичайних

ситуацій техногенного і природного характеру та проведення виваженої державної політики із цих питань, у т.ч. і на міжнародному рівні.

Досвід міжнародного співробітництва у сфері забезпечення безпеки під час транскордонних надзвичайних ситуацій насамперед може бути використаний під час розроблення фундаментальних наукових теорій аварій і катастроф, прогнозуванні розвитку катастрофічних природних явищ та оцінці їх впливу на складні технічні системи, розробленні національних норм та вимог щодо безпеки населення та об'єктів економіки, створенні уніфікованої системи моніторингу та виявлення катастроф, розробленні карт природних та природно-техногенних небезпек та ризиків тощо.

Об'єктивні наукові дослідження дадуть змогу зберегти й узагальнити досвід створення міжнародних рятувальних підрозділів, творчо використати набуті навички й уміння у запобіганні виникненню надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру й ефективної ліквідації їх наслідків, а також у практиці будівництва та застосування сил реагування під час підготовки особового складу МНС України до дій у складі об'єднаних міжнародних рятувальних контингентів і органів управління, призначених для виконання завдань, пов'язаних із забезпеченням техногенної та природної безпеки.

Аналіз надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, які відбулись в Україні наприкінці ХХ – початку ХХІ ст., показує, що протягом 1991–2006 рр. намітилася тенденція до зменшення їх кількості, яка в 2006 р. досягла мінімальних значень за період спостережень (415). За статистичними даними останніх 10 років, найвищі показники кількості надзвичайних ситуацій припадають на 2000 р. (568) [1].

Згідно з даними щодо локалізації їх безпосереднього виникнення стає зрозумілим, що абсолютна їх більшість припадає на промислові об'єкти і споруди. За цією ознакою надзвичайні ситуації можна розподілити так: 34 % надзвичайних ситуацій припадає на промислові будівлі та споруди; 24 % виникло на транспортних спорудах, будівлях та об'єктах; 20 % – надзвичайні ситуації медико-біологічного та гідрометеорологічного характеру, а також пожежі в екосистемах; 22 % надзвичайних ситуацій зафіксовано на об'єктах життєзабезпечення, включаючи житлові будинки.

Проведений аналіз надзвичайних ситуацій щодо причин їх виникнення показав, що майже у половині (49 %) випадків ці причини мають технічний характер. На частку організаційних причин припадає 37 %, а причини психофізіологічного і природного характеру становлять 12 та 2 % відповідно [2].

Загалом же загальний стан техногенної та природної безпеки України, спираючись на отримані результати наукових пошуків, сьогодні можна оцінити як стабільний із погляду співвідношення різних видів НС та їх територіального розподілу.

Порівняно з 1990-ми рр. загальна кількість надзвичайних ситуацій на початку ХХІ ст. зменшилася, за нашими підрахунками, на 13,5 %, при цьому кількість надзвичайних ситуацій техногенного характеру зменшилась на 10,2 %, а природного характеру – на 10,5 %. Кількість загиблих зменшилася на 7 %, а кількість постраждалих збільшилась майже на 19 % [3].

Як показали результати дослідження, це стало можливим завдяки тісному співробітництву України в галузі реагування на надзвичайні ситуації з іншими країнами, а також отриманому досвіду щодо їх усунення і мінімізації.

Так, тільки за останні п'ять років Україна взяла участь у 17 засіданнях комітетів НАТО з питань надзвичайного цивільного планування, у 8 навчальних курсах країн-членів НАТО, у 9 семінарах із надзвичайного цивільного планування, у 5 військово-цивільних навчаннях НАТО з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій [4]. Починаючи з 2003 р., в Україні активізувалася робота в рамках проведення оборонного огляду за напрямком євроатлантичного співробітництва.

Якщо на початку 1990-х рр. Україна з питань техногенних та природних загроз тісно співпрацювала переважно з країнами СНД, то з початком ХХІ ст. розширилося співробітництво також і з Європейським Союзом у галузі подолання наслідків надзвичайних ситуацій та цивільної оборони. На засіданні робочої групи Організації чорноморського економічного співробітництва в

галузі надзвичайних ситуацій, що відбулося 5–6 березня 2003 р., Україну одноостайно було визначено країною-координатором на 2003–2005 рр.

За період з 1997 до 2007 рр. керівництвом держави було підписано багато нормативних документів щодо міжнародного співробітництва в галузі запобігання та реагування на надзвичайні ситуації. Їх аналіз довів необхідність акцентувати увагу на таких аспектах, як розроблення базового закону з питань техногенної та природної безпеки, спрямованого на законодавче закріплення основних принципів та методів державного регулювання цієї сфери; розроблення системи нормативно-правових документів, спрямованих на розвиток єдиної державної системи запобігання та реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру; приведення у відповідність із сучасними умовами системи нормативно-правового забезпечення техногенної та природної безпеки в перерізі функціонування органів виконавчої влади з урахуванням положень адміністративної реформи.

Із кінця 1990-х рр. Україна бере безпосередню участь в наданні допомоги іншим країнам (Грузія, Алжир, Монголія, Сьєрра-Леоне, Судан, Ірак, Іран та ін.), що постраждали від надзвичайних ситуацій [5].

Відтак це дало змогу забезпечити ефективну взаємодію між усіма відповідними національними структурами реагування на надзвичайні ситуації; організувати використання аварійно-рятувальних підрозділів країн-партнерів на території України, а також приймання, охорону та ефективний розподіл гуманітарної допомоги; удосконалити механізм виконання міжнародних зобов'язань тощо. При цьому основними функціями суб'єктів системи захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій стали вироблення концепцій, стратегій і програм у сфері техногенно-природної безпеки, планування і здійснення конкретних заходів щодо протидії і нейтралізації загрозам національним інтересам України; створення нормативно-правової бази, необхідної для ефективного функціонування системи; комплексне кадрове, фінансове, матеріальне, технічне, інформаційне та інше забезпечення життєдіяльності складових системи; підготовка сил та засобів суб'єктів системи до їх ефективного застосування згідно з призначенням; запобігання та усунення впливу загроз і дестабілізуювальних чинників на національні інтереси.

Це свідчить про необхідність здійснення єдиної науково-технічної політики в галузі розроблення новітніх зразків техніки й обладнання та оснащення ними аварійно-рятувальних формувань; упровадження серед населення підготовки з основ безпеки життєдіяльності, створення системи дистанційного навчання в галузі цивільного захисту; проведення спільних повномасштабних навчань із ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій для створення системи колективної допомоги в регіоні країн-членів ГУАМ, яка включатиме як цивільні, так і військові ресурси; створення національного фонду природно-техногенної безпеки, а також міжнародних центрів щодо прогнозування та запобігання надзвичайним ситуаціям тощо.

1. Стан техногенної та природної безпеки в Україні. – К., 2003. – 292 с. 2. Стан техногенної та природної безпеки в Україні. – К., 2005. – 306 с.; Інформаційно-аналітичний бюлетень. – Л., 2006. – 108 с.; Доманський В.А. Організаційні і правові питання у сфері пожежної безпеки України: Автореф. дис. ... канд. юр. наук. – К., 2004. – 18 с. 2. Стан техногенної та природної безпеки в Україні. – К., 2006. – 268 с. 3. Кондратюк І.В. Аналіз основних чинників небезпеки на системах життєзабезпечення. – Л., 2005. – 146 с. 4. Стан системи реагування на небезпеки на системах життєзабезпечення: Інформаційно-аналітичний бюлетень. – К., 2007. – 112 с.; Кузик В.М. Державна політика в сфері техногенної та природної безпеки. – К., 2006. – 197 с. 5. Школа безпеки. – К., 2006. – 207 с.